

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 32 (1287) 10 жніўня 2016 г.

Памяць пра Ларысу Геніюш

Традыцыйна ў дзень народзінаў Ларысы Геніюш у Зэльве з'язджаюцца людзі з розных гарадоў Беларусі, каб ушанаваць ейную памяць. Сёлета на магіле Геніюша ў Зэльве запалілі знічы, усклалі кветкі актыўісты пад бел-чырвонабелымі сцягамі. 9 жніўня - 106 год з дні яе нараджэння.

Слонімскі пісьменнік і краязнавец Сяргей Чыгрын, прамаўляючы на магіле паэткі, згадаў адзін эпізод звязаны з Ларысай Геніюш, праўда, ужо пасля яе смерці.

- Недзе ў сярэдзіне 80-х гадоў у Зэльву прыехала жонка сына Ларысы Геніюш, яна

павінна была прадаць яе бібліятэку Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Была ўжо такая дамоўленасць, але раптам Нацыянальная бібліятэка адмовілася набываць бібліятэку Геніюш. Тады Валянціна Геніюш прапанавала ўсім ахвотным, хто хацеў, нешта ўзяць з рэчаў і кніжак Геніюш, браць проста так. Мне аб гэтым паведавіў настаўнік з Дзярэчына, і мы паехаў ў Зэльву. Я тады ўзяў на памяць некалькі кніжак беларускіх пісьменнікаў з надпісамі, якія былі падараўнаныя Ларысе Геніюш Вельмі шкадую, што не ўзяў ніводнай рэчы яе на памяць.

*Міхал Карнєвіч,
Радыё Свабода.*

Паводле Чыгрына, тады ў дому Ларысы Геніюш быў па-сапраўднаму гатовы яе музей, там быў ўсе рэчы, якімі яна карысталася і ўся бібліятэка.

- Приходзілі праста людзі і браў нешта сабе: нават посуд, чайнік, ды ўсё спадарыня Валянціна аддавала, паколькі ў яе сканчалася віза, і яна павінна была выехаць. Дарэчы, тое, што спадарыня Валянціна не раздала, то потым прыхадзала машына з быткаміна і ўсё гэта вывезла ў невядомым кірунку...

Выйшаў каляндар “Родны край” на 2017 год

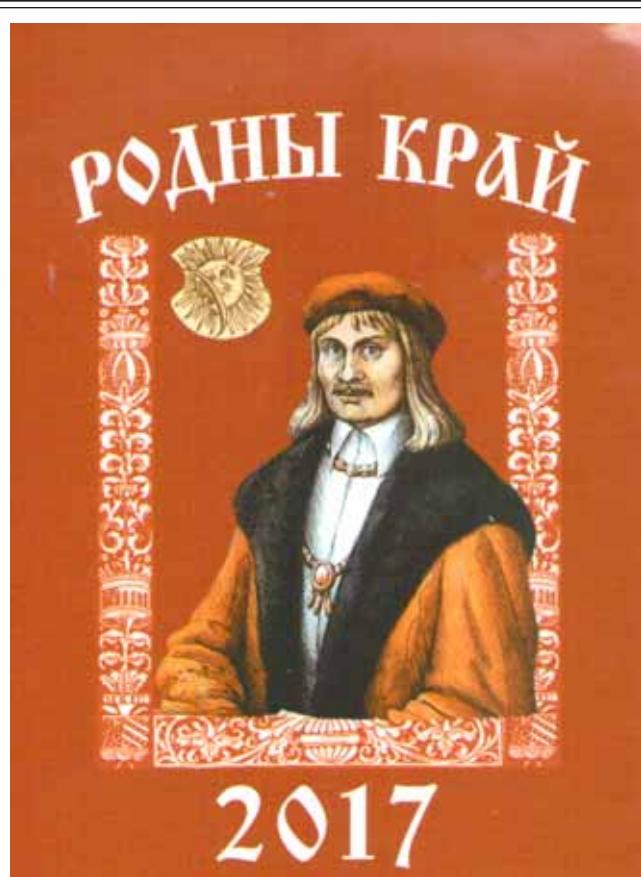
У продажы з'явіўся адрыўны каляндар “Родны край” на 2017 год.

Складальнік Казлоўская Варвара Валер’еўна.

Наклад 5000 асобнікаў, на 1000 меншы, чым летасць, каб купіць, трэба паспяшацца.

Наши кар.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

185 гадоў з дня нараджэння Вінцэсія Кааратынскага

Вінцэсіс КАРААТЫН-СКІ (15 жніўня 1831 г. вёска Селішча, Наваградскі павет, Гарадзенская губерня - 7 лютага 1891 г., Варшава) - беларускі пісьменнік і перакладчык.

Нарадзіўся ў сям'і былога прыгоннага селяніна Аляксандра Кааратая, бацька атрымаў вольную ад свайго пана Яна Залескага, верагодна, на просьбу Марка Татароўскага, апекуна Юзафата з Далідовічаў - шляхцянкі з якой Аляксандар Кааратай хацеў ажаніцца. Калі ў Аляксандра з Юзафатай было ўжо троесыноў - Вінцэсіс, Ян і Міхал, ён утапіўся ў Нёмане, а празней час Юзафата выйшла замуж за свайго былога апекуна. Адукацыю В. Кааратынскому прыпісвають ананімныя антыцарскія творы "Гутарка старога дзеда" і "Гутарка суседзя". З беларускамоўных твораў захаваліся вершы "Уставайма, братцы, за дзела, за дзела", "Далі бог-то, Арцём...", "Туга на чужой старане". У 1894 годзе

польскай, валодаў расейскай, чешскай, французскай і німецкай мовамі, трохі ведаў з латыні. Граў на скрыпцы. Разам з расейскім пісьменнікам М. Лясковым падарожнічаў па Літве (Беларусі). Супрацоўнічаў з польскімі газетамі і часопісамі, друкаваў артыкулы тэматычна звязаныя з беларускім краем.

Дэбютаваў у друку ў 1856 годзе. Аўтар зборніка пазэзіі "Чым хата багата, тым рада" (па-польску, 1857), пазэмы "Таміла" (па-польску, 1858), таксама В. Кааратынскому прыпісвають ананімныя антыцарскія творы "Гутарка старога дзеда" і "Гутарка суседзя". З беларускамоўных твораў захаваліся вершы "Уставайма, братцы, за дзела, за дзела", "Далі бог-то, Арцём...", "Туга на чужой старане". У 1894 годзе

выйшаў зборнік твораў.

Перакладаў у польскую мову творы А. Пушкіна, М. Лермонтава, Г. Гейне і інш. Пакінуў шмат біяграфічных нататкаў пра Адама Міцкевіча, гісторычна-краязнаўчых нататкаў пра Наваградак і Наваградчыну.

Вікіпедыя.

160 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дабравольскага

1876 гг. вучыўся ў Смаленскай гімназіі, у 1880 г. скончыў гістарычна-філалагічны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. Працаў вікладчыкам Смаленскай жаночай гімназіі, а з 1883 г. перарабраўся ў свой маёнтак, збіраў этнографічныя, фальклорныя і лінгвістычныя матэрыялі. З 1902 г. працаў інспектарам народных вучылішчаў у Рынскай губерні, а з 1906-1917 гг. - у Ельнінскім павеце Смаленскай губерні. З 1918 г. выкладаў на чырвонаармейскіх курсах у Смаленску, у Беларускім народным універсітэце ў Маскве, у Віцебскім інстытуце народнай адукацыі і Смаленскім аддзяленні Маскоўскага археалагічнага інстытута. Падтрымліваў сувязь з А.А. Шахматавым, Я.Ф. Карскім, У.І. Ламанскім, І.В. Ягічам. Трагічна загінуў на Смаленшчыне.

Нарадзіўся ў сям'і чыноўніка-двараніна. У 1868-

Краязнаўчай работай зацікавіўся яшчэ студэнтам, слухаючы лекцыі Ф.І. Буслаева, Ф.Я. Корша, У.Ф. Мілера. Выдаў "Смаленскі этнографічны зборнік" (т. 1-4, 1891-1903), напісаў шмат артыкулаў мовазнаўчага характару (правуколерайманні, народныя прозвішчы, пра тайнія мовы краіцоў, канавалаў, мяшчан). Яго самая каштоўная праца ў галіне мовазнаўства - "Смаленскі абласны слоўнік" (1914), у якім распрацавана 16 560 артыкулаў з дыялектнымі словамі руска-беларускага паграничча. Праца складалася на падставе матэрыялаў для "Смаленскага этнографічнага зборніка", таму ілюстрацыямі ў ёй служаць і ўрэзкі з апісаннямі абродаў, звычаяў, поўту. Чэшскі этнамузэй колаг Л. Куба ў час прыезду да Дабравольскага запісаў беларускія народныя песні в. Данькава Смаленскага павета (апублікованы ў 1887 г.). Шматлікія запісы У. Дабравольскага папоўнілі тымы БНТ.

Вікіпедыя.

Яшчэ раз пра *прышипільныя майткі*

Хачу адказаць на артыкул "Пра 20 кроакаў да беларускай мовы" паважанага спадара С. Раманчука ў № 24 за 15 чэрвеня 2016 г. газеты "Наша слова".

Мы ўсе, хто любіць нашу родную мову, па меры сваіх магчымасцяў адраджаем яе, працуем на кафесці беларушчыны. Важна збіраць старыя слова, важна ствараць слоўнікі, важна змагацца за чысціню мовы таксама.

Нажаль, на сёння няшмат людзей захавалі свою мову з дзяцінства. Цэлае пакаленне людзей, якія перехалі з вёскі ў горад, выракліся сваім роднай мовы, перайшлі на расей-

скую, каб зрабіць кар'еру, каб праста спакойна жыць і не вытыркацца. Шмат хто з гэтага пакалення стаў адкрытым ворагам беларушчыны, але большасць засталася абыякавай.

Зараз адраджэнцамі мовы сталіся маладыя людзі з расейскамоўнага асяродку. У мяне, напрыклад, нават бабулі беларускамоўнай нямі. Мы вучылі мову па творах У. Караткевіча і Р. Барадуліна, а сучасная маладзь па творах В. Марціновіча і А. Бахарэвіча.

Таму для нас аўтэнтычная старажытная гаворка трохі чужая, працячце. Мы падсвядома выбіраем слова адметныя, непадобныя на расей-

скую. Таму менавіта "лядоўня", што "не халадзільнік", і таму "майткі", бо "не трусы". Гэтыя слова прыжыліся ў сучаснай беларускай мове, для моладзі яны ўжо свае, і не важна паходжанне гэтых словаў іхняня старажытнасці. З'яўляючыя зусім новыя слова: "прышипільна". Нам больш падабаецца "цішотка" і "ізвіты" менавіта таму, што яны не расейскія. Я не бачу ў гэтых пагрозы засмечвання мовы, галоўнае, што мова жыве і развіваецца. Важна заахвочваць маладзь размаўляць па-беларуску. Тады наша мова будзе жыць вечна!

Анэля Камбалава,
г. Баранавічы.

Алесь Каўрус

ХАРЧЭЎНЯ, ЛЯДОЎНЯ

Чытаючы "Наша слова"

У 90-я гады, калі яшчэ вялася беларусізацыя, група студэнтаў праходзіла педагогічную практику ў адной сярэдняй школе, што ў Зялёным Лузе.

Неяк на перапынку ці пасля ўрокаў некаторыя з іх пайшлі ў школьнью сталоўку, якая знаходзілася на першым паверсе. Шыльда (па-рускому) дагэтуль была "Столовая", а цяпер я аж узрадаваўся, калі на яе месцы ўбачыў "Харчэўня". Ці ж гэта не пацверджанне таго, што беларуская мова набліжаецца не толькі да розуму, але і да страўніка настаўнікаў і вучняў...

Было момантнае адчуванне, якое можна перадаць хіба што словамі з казкі: "Добра, ды не зусім".

У беларускім слове "харчэўня" тады пачулася ... прыземленасць і архаічнасць.

Так успрыняў гэтае слова чалавек з пэўнай філалагічнай падрыхтаванасцю.

Можа яму прыгадаліся іншыя блізкозначныя слова: *сталавальня*, *сталоўня*, *страўня*, *ядальня* (паводле літаратурных крыніц). У той сітуацыі (і цяпер) больш прыдатнымі, рэальнымі падаліся назвы: *сталоўка*, *столовая*.

Даўні выпадак яскрава ўспомініўся, калі чытаў водгук С. Раманчука на кнігу "20 кроакаў да беларускай мовы" (НС, 15.06.2016), у якім значнае месца адведзена праблеме выбару і ўжывання слова.

Шкода, што з гэтай "па-своему ўнікальнай" кнігай я не знаёмы, таму не могу ставіць ёй адзнаку ці заводзіць дыскусію з рэцензентам. І ўсё ж нельга пакінуць без увагі цікавую, наядзенну публікацыю С. Раманчука.

Пры чытанні водгуку заўважаем, што пра мову клапоціцца, дбайць і аўтары дапаможнікі Алесі Літвіноўскай ды Глебу Лабадзенку, і яго крытык-папулярызатар. Таму хочацца падтрымачы іх памікненні, заходы, неяк далучыцца да гэтай пільнай справы.

Слушнай падаецца праводжаная ў рэцензіі думка, што для неафіцыйных "курсаў беларускай мовы" за аб'ект вывучэння належыць браць "агульнаўжывальная і правільныя слова".

Аднак мы не маем выпускань з-пад увагі і тое, што па меры засвяення мовы набываюць значэнне акутальнай лексічнай адзінкі, якая выхадзіць за вышэй акрэсленую рамкі.

Паводле С. Раманчука, "гaloўнае, з чым змагаецца "Мова нанова" - з падыходам да беларускай мовы, як да нейкай (?) нуднай, састаўлай спадчыны дзядоў, і то вяско-

вае слоўнікі, "Дыялектычны атлас..." змоўны факты з літаратуры, маўлення.

Гэтак ён разгледзеў, у прыватнасці, слова *лядоўня* і *халадзільнік* ды прыйшоў да вынівовы: "Называнне халадзільніка "лядоўняй" - грубая моўная памылка. Гэтыя слова калісць (гадоў 100 таму) істотна адрозніваліся значэннем". Тут зробім удачненне. У практэсе развіцця мовы слова *лядоўня* змяніла першапачатковое значэнне "пограб/склеп у замлі, напоўнены лёдам і снегам, дзе сяляне захоўвалі мяса і рыбу" (паводле даведкі С. Раманчука).

Цяперашнім часам у такой ролі *лядоўня* (на тэрыторыі Беларусі) наўрад ці выкарыстоўваецца. А значыць, гэтае слова "вольнае", не занятае, каб узяць на сябе іншую нагрузкую - абазначаць халадзільнік. Толькі, ці ёсць патрэба ў гэтым?

Між іншым, не зусім адэкватна ўжыта слова *называнне*: "Называнне халадзільніка "лядоўняй" з'яўляецца грубай моўнай памылкай". Напраўда, называць гэты прадмет у побыце можна і так. Параўнаем: *тавка* (некаторыя складанай праблеме - функцыянаванню беларускай мовы).

Пытанні ўзікаюць і адносна іншых сцверджанняў і ацэнак канкрэтных слоў. Але ж гэта натуральна для працы (тэксту), прысвечанай складанай праблеме - функцыянаванню беларускай мовы.

Добра, што самі мовазнаўцы не шукаюць (як гэта было нядаўна, яшчэ ў 70-я) "зламыснікаў" сирод тых, хто імкніцца "нановіць" (абнаўляць, ажыўляць) роднае слова. І ўсё ж інэрція ранешага "выкрайвальніцтва" пакідае адбітак (у мякчэйшай, не ідэалагізаванай форме) на стылі паданіліў падрыванага водгуку.

"Чаму абсалютна некрытычнае стаўленне аўтараў "20 кроакаў..." да наядомных вычарвных дзяўцтваў так адметнае?", "...варты ўсё ж даваць найбольш ужывальную варыянты слоў, а не падтрыміваць дурную барацьбу супраць іх". Дарэчы, думка не абсалютна бяспрэчна: часам варыянты менш ужывальныя больш адпавядзяць беларускаму словаўтварэнню і формазмененню, і яны патрабуюць падтрымкі.

Падобныя эмацыянальна-экспрэсіўныя выразы не памацяюць аргументаванасць выкладу.

Паводле С. Раманчука, "гaloўнае, з чым змагаецца "Мова нанова" - з падыходам да беларускай мовы, як да нейкай (?) нуднай, састаўлай спадчыны дзядоў, і то вяско-

вых, ці то менскіх літаратараў-прафесараў". І гэта рэцэнзент зацікаў да "выразных плюсаў выдання".

А хіба не мусіць пільнай прыглядзца, болей ашчадна ставіцца да моўнай спадчыны сёняшніх маладыя людзі? Вось элементарны прыклад. "Дзяды" і "літаратары прафесары" збераглі выраз *вялікі дзяяк*, а некаторыя іх спадкемцы, прыхільнікі і носьбіты "новай сучаснай культуры" аддаюць перавагу варыянту, бліжэйшаму да рускага *буйшее спасібо*: "...хочацца сказаць асаблівае шчырае дзяяк" (піша аўтар водгуку).

У водгуку закранаецца стаўленне аўтараў дапаможніка да слоў з суседніх мовай -польскай і рускай. Рэцэнзент адзначае непаслядоўнасць, неабгрунтаванасць ацэнак асобных запазычанняў тымі, хто "актыўна прасоўвае" модныя слоўцы.

Не маючы магчымасці ў картоткім газетным допісе вukазаць меркаванне адносна ўсіх разгляданых С. Раманчуком слоў, амбіяжуць агульны заўвагай.

Заніць правільную пазіцыю ў абыходжанні з пазычаннямі можа дапамагчы досвед-парада Янкі Брыля: "... Можна, шукаючы адпаведнага слова, кінуцца ў адзін бок, узяць русізм, у другі бок - узяць паланізм... А трэба ж ні ўлева, ні ўправа, а толькі праства - да слова толькі свайго, якое заўсёды ёсць".

P.S. Пасля напісання гэтых старонак перачытаў водгук праз некалькі дзён. Можа, быў паспяшаўся, недакладна зразумеў яго ў цэлым і ў дзяталях?

І мушу падкрэсліць. Уважлівые, грунтоўны разгляд моўнага матэрыялу С. Раманчуком паказвае яго шчырае жаданне ("намаганне") прычыніцца да поспеху "Мовы нанова".

Выклад вызначае добрым наўковым узроўнем. Хіба што ў дзвюх-трох месцінах убачылася недавыказанаасць. У прыватнасці: "Не бяруся сцвярджаць, што тэма неафіцыйнай гульні ў змаганні супраць беларускіх словаў (я напісаў бы: слоў - A.K.) згодна з максімам "як заўгодна нядала, абы каб непадобна да расейскай" з'яўляецца годнай асонаага "кроку". Што маеца на ўвaze?

Каб яснейшаю была мая пазіцыя ў пытанні, што амбіркоўваецца, дадам: сам я, карыстальнік беларускай мовы, знаходжуся паміж старымі і новамоўцамі". На гэтым месцы пачуваю сябе - кажучы сучасна - амаль камфортна. І за гэтае дзяякуюсі ўсім, хто насяе ў сэрцы і на сваіх плячах наша роднае слова!

Майткі ці..., ці..., ці брукі?

Сейлавіцкія мужчыны з пачатку 20-га стагоддзя не наслілі *майткі*, *штаноў*, *брокаў*, *нагавіцаў*, *ганавіцаў* і інш. Насілі толькі *порткі*. Пад ніз насілі *спонднікі*. Порткі мелі такі дэталі, як *калоша*, *праэр*, *кішэні*, *гузікі*, *аплікі*. Падпярвалі порткі *папругай*, якая мела *клямар* або *спражку*. Ніякіх *дзяяк*, *рамяніё*, *пасаў*, *паясаў* не было, толькі *папругі*. *Пояс* - гэта для іншага. Порткі навыпуск называлі *яшчэ кляшы*, порткі ў боты сяды-тады называлі *галіф*.

З 60-х гадоў 20 стагоддзя з'явіліся крамныя *кальсоны*. І слова "кальсоні" ўвайшло ў ўжытак. Тады ж з'явіліся зноў *карамныя трусы*, спачатку толькі мужчынскіх хлапчын. Словы "кальсоны" і "трусы" прыйшлі разам з этыкеткамі на вырабах, яны не прырэчылі нормам беларускай мовы і лёгка ўвайшли ў ўжытак. На спондніках, а часта і на галіфе ўнізе на калошах былі *звязкі*. Гузікі ў гэтых месцах практычна не прымянялі. Пры цары і яшчэ пры Польшчы спонднікі шылі з *цвікляй*, гэта такі клін паміж калошамі - спадчына сярэдніх вякоў, калі і порткі шылі з цвікляй, бо без яе ў сядле, калі ногі шырокі расстаўлены, порткі прости лопаліся пасля доўгай язды.

Асобнай з'явіўся былі *леенія порткі*. Леі гэта вялізныя латы з моцнай тканинай тыпу *корт*, якія называліся, скажам, на суконныя порткі. Сёння можна ўбачыць у фільмах нашыятая наялакотнікі. Гэта нешта падобнае, толькі на ўсе порткі. Леі маглі быць толькі спераду ці спераду і ззаду. Латаныя порткі гадзіліся толькі куды-небудзь на працу. У лееніх новымі ляємі портках сейлавец мог пайсці і да касцёла. Леі адышли ў нябіт у канцы 60-х. Калі на Навагодніе свята 1972 года нам для маскараднага касцюма зажадалася мець менавіта леенія порткі, то ўжо з вялікай цяжкасцю знайшлі адны большінш прыстойныя на ўсім сяле.

Малым хлопчыкам шылі *кароткія портчакі на шлейках*. Словы "шорты" не ведалі.

Шылі порткі з рознай тканинай: з лепшай і горшай - з *сукна*, з *кужалі*, *са здрэбі*, з *корту*, з "чортавай шкury", а потым ужо з лепшых крамных тканин. Крыкім моды былі порткі з *крамплені*.

Майткі ў выглядзе жаночых панталонаў з'явіліся пры Польшчы. Да гэтага часы абыходзіліся *спандніцамі*. Спачатку слова "майткі" абазначала толькі адзін гэты элемент вопраткі, пазней распаўсюдзіліся і на дзіцячыя портчакі розных відаў. Усялякія *шараравары* ці *трыко* ў дзіцячай называлі *"майткамі"*. Калі *трыко* надзяяў мужчына, то яно тут же становілася *порткамі*. Жаночыя і дзіцячыя *трусы* таксама прыйшлі з крамы і прынеслі з саб

Жанчыны, якія нарадзіліся ў канцы 19-га, па-чатку 20-га стагоддзя фартухі наслі пастаянна. Мянілі, які для дому, які "ў людзі". Гэта была вельмі патрэбная і практичная рэч. Нарваць **прыпол** зелля, струкую гароху, прынесці прыпол гуркою - было звычайнай з'явай. І той прыпол можна было прынесці толькі ў фартуху, бо прыпол спадніцы ці сукенкі можна скарыстаць толькі ноччу, як ніхто не бачыць. Мая бабуня трапіла ў нямецкі пастарунак у Сейлавічах у 1944 годзе, калі немцы і паліцаі праводзілі спешную эвакуацыю, грузілі на падводы ўсё, што маглі: мяшкі, пачкі, клункі. Адзін мяшок лопнуў, і на падлогу высыпалася нешта белае. Збіраць не было калі, так і пакінулі. Калі падводы ад'ехалі, жанчыны кінуліся ў пастарунак, каб мо чым пажывіцца, і бабуня нагрэблала поўны фартух гэтага белага. Бяжыць, як казалі, а рэальна ідзе подбегам на Касцянева і нават не паспрабавала, што яна нясе. Думае: "Вось, нарэшце солі разъяслася". Прынесла, акуратна высыпалася ў міску, тады толькі паспрабавала. Аказаўся цукар. Колькі было радасці. Цукру таго не бачылі ўсе трэй ваенныя гады, а тут цэлы фартух. Жанчыны, якія нарадзіліся ў 20-я, 30-я гады фартухі наслі ўжо толькі дома, зредку на працу, і то бралі з сабой - на вёску ішлі ўжо без фартухоў. Фартухі, як элемент школьнай формы дасталіся дзяўчатаам. Яны былі штодзённыя - чорныя і святочныя - белыя. Трэба сказаць, што дзяўчата ў гэтых фартушках глядзеліся вельмі прыгожа. Ну і трэба дадаць, што фартушкамі былі завешаны ўсе крыжы, пакуль бальшавікі іх не пазразалі.

Сядро жаночых аксесуараў былі **сумачкі**, і, як ні дзіўна для вёскі, **муфты**. З упрыгожанняў былі ў асноўным толькі **пярсцёнкі**, **зашніцы**, **нацеркі**, **бррошкі**, **гребені**. Дзяўчата наслі **абручы** для валасоў і розныя заколкі.

Абувалі мужчыны **боты**, **валёнкі** з **галёшамі**. Глыбокія самаробныя галёшы называліся **бахіламі**. Абувалі яшчэ **туфлі** і зредку **чаравікі**. Боты былі **хромавыя**, **яловыя**, **керававыя**, **гумовыя**, **літвы**. Зімовыя кароткія **боцікі** для мужчын з'яўліся тут недзе мо ў 80-я. Валёнкі былі **бітая** і **шытая**. Лапіці памяталі і пры Польшчы яшчэ абувалі на касьбу, але ўжо і тады гэта быў анахранізм. З'явай нашай беднасці былі **апоркі**, гэта калі нехта багацейшы адпраўаў ад ботаў халавы, каб паставіць іх на новы ніз і мець новыя боты таней. А дабіты ніз даставаўся бедняку і замяняў рабочыя, скажам, туфлі.

Жанчыны ў 40-я, 50-я таксама наслі **хромавыя боты**, **валёнкі**, **туфлі**, магчыма, і **чаравікі**. Прынамсі наслі блішчастыя гумовыя чаравікі, якія называлі **снягоўцамі**.

Для дзяўчын радасцю былі **сандалі**, потым **кеды**, ну ясна, што **туфлі**, **чаравікі**, **валёнкі**. Пазней у дзяўчата з'яўліся **боцікі**. Як ні дзіўна хлопцы ахвотна наслі ў школу **боты**. Я, як сёння памятаю, як мне купілі керававыя боты 33-га памеру, зусім дзіцячыя. Цяпер такіх хіба што ў музее знойдзеши.

Хлопцы наслі толькі **шкарпэткі**, а ў боты **анучы**. Дзяўчата наслі **шкарпэткі**, **гольфы**, **панчохі**, ну і пазней **калготкі**.

Хатніх тапачкаў або **пантофляў** на вёсцы практична не было. Раззувашца было не прынята, як і стукаць у дзвёры.

Зімой на руці надзівалі **рукавіцы** і **рукавічкі**. Пальчаткі былі непрактичныя і ўжываліся рэдка. Рукавіцы былі **робленыя пруткамі**.

Слова "вязаць" у гэтым значэнні не ўжывалася, толькі - "**рабіць пруткамі**" ці "**рабіць шыдэлкам**". Быўала, што для грубай працы рукавіцы шылі. Здаралася, што рукавіцы шылі нават з аўчыны. Былі досыць практичнымі, ахвотна ўжываліся і нават шыліся **двухпальны** "вайсковыя" рукавіцы.

Верхняя вонратка

У 20-м стагоддзі былі ўжо забытыя **світкі**, **жуpanы**. Ведалі слова "**каптан**", але што гэта такое, то - не. Насілі **капоты**, **кажухі**, **плашчы**, **вясёнкі**. Паліто прыйшло позна. У 1962 г. я ішоў у школу яшчэ ў **капоце**. **Вясёнка** - вясенне (весенне) паліто. На штодня наслі **куфайкі** або **ватоўкі**, што цалкам адно і тое ж. Жанчыны ў людзі апраналі **кофткі** або **плошоўкі**, што таксама адно і тое же. **Кофткі** былі, а вось **кофтаў** не было. **Кофтка** - гэта плюшавая куртка. Само слова "**куртка**" таксама прыйшло позна з дзіцячымі балоневымі куртчакамі і паступова заняло грунтуюную пазіцыю. Мужчыны для выхаду ў людзі мелі суконныя **браўэркі** - гэта таксама такая грунтуюная, цёплая куртка, мелі шкуранныя **тужуркі**. Плашчы былі з прагумованай тканины, прыгожыя. **Балоневыя плашчы** з'яўліся, як і ўсёды, але хутка з параднага гардеробу перайшлі да пастухоў. У іх - лёгкіх - зручна было кароў пасвіць, ды і ад дажджу трохі засланялі.

На галаве мужчыны наслі **шапкі**. Шапкі былі **летнія** і **зімовыя**. Але ніякіх іншых слоў не ўжывалі. Хіба што ведалі слова "**капялюшы**" ці "**барэмт**". З войска ведалі **фуражкі**, **пілотку**, **папаху**, **кубанку**, **кепку**, але дома панавала **шапка**.

Жанчыны наслі **хусткі**. Хусткі былі **простыя**, **паркалёвые**, **кашаміравыя**, былі **канаплянкі**. Былі хусткі таксама і **цёплыя**, **шарсцяныя**. Тут не трэба баяцца слова "**шэрсць**" і мяніць на слова "**война**", бо хусткі маглі быць не толькі з авечайвой, але і з ангорскай трусінай шэрсці, і з козінага пуху. А то нашыя знатакі мовы і на свінівой знойдуць. Насілі жанчыны і **капелюшы**, але на вёсцы такое дзіва здаралася рэдка.

Да галоўных убораў дзяўчата можна аднесці **стужкі**. Асабліва, калі з'яўліся **капронавыя** рознакаляровыя стужкі, то такія **банты** завязвалі, мо тая адна стужка метр ці палтара метры даўжыні была.

У 50-я, пачатку 60-х гадоў 20-га стагоддзя яшчэ шырокая ўжывалася слова **кантур**, але праз пэўны час адмерла і замянілася на **шапачку**. Немілагучным падалося, ці што?

Ну і што з усім гэтым будзем рабіць? У які падручнік упішам? Сейлаўцы філфакаў не заканчвалі, яны ў гэтым мове жылі штодня. Ну добра, сейлавіцкіх мужчын, якія не наслі ні штаноў, ні майтак, а абыходзіліся аднімі порткамі, можам запісаць у несвядомыя, ці паставіць пазнаку **абл**. А ўсё астатніе? А ўсё астатніе - гэта жывая беларуская мова, і ўсё яна правільная.

Іншая справа, якія слова **падтырміваць** у школьнай падручніках, а для якіх месца ў асноўным у вялікіх слоўніках. Але ні адно слова не можа быць выкінута ці забыта. Ні з адным не трэба змагацца, нават, з **прышпільнімі**, а раптам з якога брыдлага качаніці і **вылодненне** прыгожае, ёмкае слова.

Станіслаў Суднік з Сейлавіч.

90 гадоў з дня нараджэння Леаніда Дробава

Леанід Ніканоравіч ДРОБАЎ (6.8. 1926, в. Раства Акцябрскага р-на - 7.7.2002), беларускі мастацтвазнаўца, жывапісец. Доктар мастацтвазнаўства (1984), праф. (1987). Скончыў БДУ (1958), Белтэатр-маст. ін-т (1965). З 1964 у Ін-це мастацтвазнаўства, этнографіі і фальклору НАН Беларусі. Даследаваў бел. жывапіс 19-20 ст. Аўтар кн. "Беларускія мастакі XIX ст." (1971), "Жывапіс Беларусі XIX - пачатку XX ст." (1974), манаграфій "А. Мазалёў" (1976), "А. Шаўчэнка" (1980), "А. Бархаткоў" (1988) і інш. Адзін з аўтараў кн. "Гісторыя мастацтва народу СССР" (т. 5-9, 1972-82), "Гісторыя беларускага мастацтва" (т. 1-6, 1987-94). Сядро жывапісных твораў: "Партызанская кухня", "Партызанская друкарня", "Трагедыя спаленых вёсак", "Сям'я партызана" (усе 1965), "Аўтапартрэт" (1972), "Успаміны аб юнацтве" (1973), "Вясной павеяла" (1977), "Групавы партрэт беларускіх пісьменнікаў" (1987); пейзажы

"Крым. Гурзуф" (1970-я гг.), "Роднае Палессе", "На рацэ Пціч"; націорморты "Кветкі палявія", "Мой дом - моя майстэрня" (усе 1980-90-я гг.). Дзярж. прэмія Беларусі 1996.

Пісьменнік Уладзімір Карагеківіч зрабіў літаратурную апрацоўку даследавання Дробава "Беларускія мастакі XIX стагоддзя". Іх творческія супрацоўніцтва адкрыла для шырокага кола аматараў мастацтва імёны Ігната Дамеля, Напалеона Орды, Івана Хруцкага, Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. Прыйгадвае сын творцы фотамастак Канстанцін Дробав: "Яны надей працаўалі з вялікім энтузізмам. Бацька як навуковец, Карагеківіч як пісьменнік. Яна стала падручнікам для маладых мастацтвазнаўцаў, мастакоў. Яна разышлася ўмомант. Гэта асноўная справа яго жыцця. Паралельна ён займаўся жывапісам". Напісаў мастак Дробав больш як дзвесце карцін.

Творчую спадчыну падсумувае Уладзімір Басальга: "Я Лёню добра ведаў. І сёння мы можам весці

размову пра Дробава як пра такую постаць, якая знаходзіцца на скрыжаванні дарог, жывапісца і даследніка. І ў гэтым плане давядзенца згадваецца яго успамінцы..."

Паводле Л.Ф. Салавей,
Вікіпедыя.

Не магу застацца абыякавым

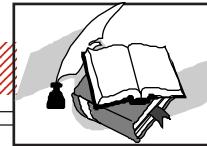
Добры дзень, паважаная рэдакцыя!

Не магу застацца абыякавым прачытаўшы ў "Нашым слове" ад 13 ліпеня 2016 г. публікацыю старшыні Менскай гарадской арганізацыі ТБМ Аляксандра Давідовіча "Сябрамі грамадскага аўяднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны". Спадар Аляксандар вельмі расчараўвавы тым, што ніхто з нас, сябром ТБМ, не адгукнуўся і не падтрымаў ініцыятыву Менскай гарадской арганізацыі ТБМ на напісаў ліст кіраўніцтву гіпермаркетаў із праектам, якім адзначаецца 20-годдзе беларускай мовы. З гэтай фармуліроўкі вынікна, што дзяржаўныя мовы раўназначныя ў дзяржаўнай дзяйнасці. Усе законы, дэкрэты і ўказы Прэзідэнта, пастановы ўрада, рашэнні мясцовых уладаў павінны прыміцца і публікавацца на дзвюх дзяржаўных мовах. Вось гэта прынцыпова. Калі мы вядзём гаворку аб адукцыі, то трэба дабівацца ад улад, каб 50% школ, ліцэяў, гімназій, ВНУ былі беларускамоўнымі. Калі мы хочам штосьці змяніць у сферы абслугоўвання, дык нам трэба дабівацца ад чыноўнікаў, каб персанал крамаў, магазінаў, гіпермаркетаў і падрэспублікі Беларусь пагадзіцца з дзвюма дзяржаўнымі мовамі. Такія падрэспублікі павінны быць да чыноўнікаў, службовых асоб дзяржаўных і прыватных прадпрыемстваў, устаноў.

Безумоўна, двухмоўе для любой дзяржавы патрабуе вялікіх бюджетных выдаткаў. Але ж Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь пагадзіўся з гэтым, калі ініцыятуваў у траўні 1995 года рэферэндум, на якім адным з пытанняў было моўнае. Беларусы на рэферэндуме прагаласавалі за роўнасць дзвюх дзяржаўных моў: беларускай і рускай. А вышэйшыя дзяржаўныя чыноўнікі разам з дэпутатамі Палаты прадстаўнікоў думалі, што падмануць беларускі народ, унёшы змены ў закон аб мовах, прапісавы тым сумнавядомы злучнік "або". Гэты падман трэба выкрываць усімі магчымымі сродкамі. Не прасіці міласціну ў чыноўнікаў, а патрабавацца і змагацца. Змагацца за мову, за беларускасць, але ж не чуваць было, каб хтосьці спрабаваў дабіцца дазволу ўлад на пікеты. Мяркую, што ў пасёлках і малых гарадах гэта не будзе вялікай прамлемай.

У нашым аўяднанні, як і ўвогуле ў грамадстве, ужо даўно выспелі змены. Наша абыякавасць да ўсяго, боязь за свой дабрабыт, нерашучасць, безыніцыятыўнасць не толькі перашкаджаюць змаганню за мову, за беларускасць, але і змяніць пытанне: а ці здольныя мы, сябры ТБМ, на барацьбу за мову? Толькі лістамі - зваротамі з дабіцца поспеху ў гэтым барацьбе немагчыма. Усе сябры ТБМ ведаюць, як у 1952 годзе 21 лютага ў пакістанскай правінцыі Бангаладэш студэнты вы-

спелі змены. Наша абыякавасць да ўсяго, боязь за свой дабрабыт,

Яўген Гучок

З гледзішча народнай праўды

Правамерна сказаць, што напісаная на высокім прафесійным (як гісторыка, так і краязнаўца) узроўні, кніга слуцкага аўтара Анатоля Жука "1920 год на Случчыне" (стаслічны выдавец "Белстан", 2016 г., памер - 7,44 ул. друк. арк., тыраж - 80 экз.), з'яўляецца годным унёскам у тэму рокашнай Случчыны. Тэма гэта грунтуюна асветлена ў працах прафесійных гісторыкаў (А. Грыцкевіч, Н. Стужынская, Ю. Віцьбіч і інш.), а таксама ў творах беларускіх літаратараў (В. Быкаў, А. Петрашкевіч, А. Пашкевіч, А. Федарэнка, Н. Арсеніеў, М. Краўцоў і інш.), з якімі аўтар добра знаёмы. А. Жук у сваёй працы шырока скарыстоўвае матэрыялы перыядыкі як таго часу, так і сённяшніх дзён, а таксама архіўныя дакументы, успаміны відавочцаў і ўдзельнікаў падзеі 1920 года, энцыклапедычныя даведнікі і інш. Невялікі па памеры гістарычна-краязнаўчы нарыс "1920 год на Случчыне" да-кладна, дэталёва (даты, імёны, назвы ваенных фарміраванняў, картаграфічныя і іканаграфічныя матэрыялы) і адначасова маштабна і панарамна праз цярпівае разблытванне не таўго ўжо і простага пытання паказвае пярэдадзень Слуцкага збройнага чыну, яго ход і ўстаўліванне савецкай улады ў краі. І ёсё гэта падаеца ў кантыксе мясцовай, усебеларускай і маскоўскай-варшаўскай імперскіх гісторыкі.

Ставіў перад сабой аўтар задачу, углідаючы ў поўнай драматызму падзеі таго часу, паказаць праз чатырохгольнік праўду на лініі "Народ - Свабода - Улада - Суседзі" невядома, але менавіта так, на наш погляд, у яго атрымалася. І ён гэта напоўніць выдатна выканаў. Паўтараемся, на наш погляд.

Гаворачы пра пераважную большасць народа Случчыны, з тексту кнігі (як і з пазіцыі сённяшняга дня) можна смела сказаць, што ён (народ) здаймай пазіцыю неабходнасці самастойнага дзяржаўнага жыцця. "Нам не трэба польскіх паноў, ні маскоўскіх камуністаш", - гучала і на слуцкай замлі. Насельніцтва не жадала аднаўлення тут польскай улады, а савецкая ўлада - была страшная. Іх зверсія імперскіх "зачысткі" беларусаў пераўзыходзілі ўсякія меры. Сялянства ж наогул з прыязнасцю сустракала весткі аб беларускім руху. Вось яно праяўленне народнай праўды! Гэта адзначалі і акупантныя як з аднаго, так і з другога боку. Што ж тычыцца нацыянальнай свядомасці - патрыятызму - нацыяналізму (у лепшым сэнсе гэтага слова), гэта таксама зафіксавана фактамі гісторыі тых дзён. Ні палікі, ні маскоўцы не прызнавалі беларусаў як нацыю, а тым больш іх мову. Пад польскай акупацыйнай вывескі-шыльды ў Слуцку вывешваліся па-польску, а пад расейскай - па-руску. А гэта ж ужо быў 1920 год, ужо па ўсёй Беларусі з 1905

года гучалі, звязаючы беларусаў у народ, слова Я. Купала, Я. Коласа і іншых майстроў беларускага прыгожага пісьменства. Адно-сна ўзросту ўдзельнікаў збройнага чыну - ён быў са-мы розны, але пераважала там у асноўным моладзь (глядзі імёны некаторых удзельнікаў таго чыну - стар. 104 - 116). Так яшчэ ў кан-

рска-ўладных бакоў не пакаяўся за свае злачынствы перад беларусамі. Аб гэтым добра не так даўно сказаў выдатны польскі кінарэжысёр італьянскага паходжання Кышчакт Фанусі. Але імперская закваска не давала ім нават даўмеца да гэтага.

Суседзяў, як кажуць, не выбіраюць. Нам з імі не пашанцавала. Кожны паасобку (полякі і расейцы) прыгнечвалі наш народ. Каля ж была неабходнасць для іх, дык яны нават аўтадноўваліся супраць нас. Трагічны лёс спасці многіх ўдзельнікаў Слуцкага збройнага чыну, калі Польшча выдавала іх Саветам. Саветы каралі смерцю нават тых, хто быў супраць польскай акупацыі. А яшчэ суседзі нашы - Польшча, Расія і прадстаўнікі паняволенай Украіны, не дазволілі сабе запрасіць Беларусь у Рыгу, падзялілі яе летам у 1921 годзе на Заходнюю (пад Польшчу) і Усходнюю (пад Саветы). "Нас падзялілі. Хто? Чужаніцы - цёмных дарог махляры..." (Я. Колас).

Пра ёсё гэта і многае іншае ў сувязі з 1920 годам на Случчыне даведаеца зацікаўлены чытач з гэтай кнігі. І ёсё ж сяя вялікую і рупнную працу аўтар заканчвае на аптымістычнай ноце: "Слуцкі збройны чын 1920 года - адметная падзея ў гісторыі нашага краю, якая арганічна ўпісваецца ў працэс фарміравання нацыянальнай свядомасці беларускага народа, сведчыць аб яго імкненні да незалежнасці і суверэнітэті".

А ў заключэнне нельга не сказаць колькі слоў пра лёс кнігі А. Жука ў яго родным Слуцку. Так, кіраўнік раённага аддзялення "Мінскаблсаоздрuck" адмовілася набыць яе ў аўтара для продажу праз кіёскі. Прайгнаравала прапанову набыць некалькі экзэмпляраў кнігі і дырэктар раённай цэнтральнай бібліятэкі. У дадзеным выпадку атрымліваецца: у Слуцку - не па-людску. А набыць кнігу А. Жука "1920 год на Случчыне" з закладзенымі ў ёй аб'ектыўнымі інфармацыйнымі і інтэлектуальна-маральнымі пасыламі і іх тлумачніямі можна ў Менску ў краме "Акадэмкніга".

“Газета Слонімская” № 1000

Выйшаў 1000-ны нумар незалежнага рэгіянальнага выдання "Газета Слонімская", з чым шчыра віншаем наших калегаў і ў многім аднадумцаў.

Святочнае мерапрыемства (рэкламную акцыю) з нагоды выхаду 1000-га нумара праводзіла не ў скверы ў цэнтры горада, а больш лакальнага - паведамі галоўны рэдактар і выдавец "Газеты Слонімскай" Віктар Валадашчук. Правесці мерапрыемства не дазволілі

ўлады.

- Загадзя падалі заяўку ў райвыканкам, каб нам дазволілі правесці мерапрыемства - нашу рэкламную акцыю ў цэнтры горада. Аднак, на вялікі жаль, нам адмовілі ў правядзенні гэтага мерапрыемства. І таму вырашылі правесці на прыватным падворку. Мы рэгіянальная газета, мы работіме, што і павінны рабіць - выдаваць газету, скажам так, на добрым прафесійным узроўні.

Як гэта ў нас атрымалася - няхай пра гэта гавораць наш чытальчыкі і наші рэкламадаўцы. Падчас мерапрыемства 33 слонімцы сталі пераможцамі ў конкурсах і віктарынах і атрымалі памятныя падарункі. Гроши, сабраныя падчас акцыі (можна было купіць свежы выпуск газеты), пойдуть на лячэнне хворай дзячынкі.

**Улад Грынёўскі,
Беларуское Радыё
Рацыя.**

У Лідзе нават кангалезцы спяваюць па-беларуску

У Лідзе падчас правядзення фестывалю нацыянальных культур выступілі слухачы Беларускай вайсковай акадэміі, афіцэры-лётчыкі Дэмакратычнай Рэспублікі Конга. Яны парадавалі мяцовых жы-

хароў, выканаўшы песню па-беларуску. Для выканання гosci з Конга абраў вядомую песню "Алеся" на слова Аркадзія Куляшова. Гэта твор з рэпертуару легендарных "Песняроў".

Трэба адзначыць, што ўесь канцэрт вёўся па-беларуску. Па-беларуску вітальніна слова сказаў і старшыня Лідскага райвыканкама Міхаіл Канстанцінавіч Карповіч.

Наші кар.

Караткевіч будзе на эсперанта

У Беластоку адбылася прэзентацыя рамана Балаяслава Пруса "Лялька" ў перакладзе на мову эсперанта. Кніга выйшла дзякуючы намаганням Беластоцкага таварыства эсперантыстаў і "Падляшскай ксёндзіні". Як падкрэслівае перакладчык Тамаш Хмелік,

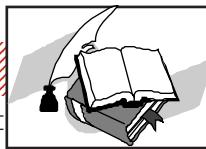
дзякуючы такім перакладам, людзі ўсім свеце могуць знаёміцца з творчасцю польскіх класікаў.

- Гэта дало новае жыццё кнізе. Вельмі прыемна, калі нехта заўважае падобную працу, калі цэнтры. Тут ёсць сімпатичныя людзі, якія падходзяць,

пытаяючыся, што кніга ідзе да людзей, яе будуць чытаць. Ёсць тут свая асаблівасць: цяпер кнігу, якая напісана на малой мове, могуць чытаць на цэлым свеце. Цяпер яна можа свабодна вандраваць. Цяпер можам чакац пераклады на японскую, на кітайскую мову.

Тамаш Хмелік таксама пераклаў творы беларускага пісьменніка Сакрата Яновіча на мову эсперанта. Яго чарговым выклікам з'яўляецца пераклад рамана Уладзіміра Караткевіча "Хрыстос прыязмліўся ў Гадодні".

**Уля Шубзда,
Беларуское Радыё Рацыя.**

Навіны Германіі

Будучыя сумесныя беларуска-нямецкія праекты ў галіне ўстойлівага развіцця абмеркавалі ў Гародні

Перспектывы сумесных беларуска-нямецкіх праектаў абмеркавалі ўдзельнікі сустрэчы па наладжванні партнёрства і абмене досведам ў галіне ўстойлівага развіцця, якая прайшла ў Гародні 28 ліпеня і была арганізавана АДБ "Брусьель" у межах праграмы "Дом узаемаразумення" у партнёрстве з Праграмай падтрымкі Беларусі Федэральнага ўрада Германіі. Сацыяльная праца, валанцёрства, аднаўленне балот і інавацыі ў сельскай гаспадарцы ды энергетыцы - кірункі супрацоўніцтва, у якіх сёння засікаўлены беларускія і нямецкія НДА.

На сустрэчы ў Гародні прадстаўнік Фонду імя Міхаэля Зукава (Германія) Вендалін Віхтман распавёў пра нямецкі

досвед у аднаўленні балот і працу Грайсфальдскага цэнтра па вывучэнні балот - у справе выкарыстанні навуковых даследаванняў у фармаванні палітыкі экалагічнага менеджменту тэрыторый з каштоўнай прыроднай спадчынай.

Прысутнасць фонду на сустрэчы ў Гародні невыпадковая: па словах Вендаліна Віхтмана, сёння ўстанова зацікаўлена ў ачыстцы вод Панямоння, забалочванні тарфянікай, аднаўленні мясцовых экасістэм.

Апроч захавання прыроднага багацця, якое мае ўплыў на глабальны экалагічны баланс, фонд мае і іншыя мэты: пабудову поўных ланцугу ўтворчасці біямасы, выкарыстання яе ў альтэрнатыўнай

мясцовой энергетыцы (з працай на сенажаціях і нарыхтоўкай мясцовых паліўных рэсурсаў). Таксама Фонд імя Міхаэля Зукава мае намер падзяліцца досведам развіцця мясцовага турызму і асветніцтва ў сферы захавання водна-балотных тэрыторый. Як адзначыў спадар Вендалін Віхтман, фонд гатоў ажыццяўляць у Беларусі праекты для мясцовага насельніцтва і туристаў па назіранні за птушкамі, веславанні на байдарках, асветніцкай працы па тэме захавання балот і тарфянікай ды г.д.

Пра накірункі сацыяльнай працы і магчымыя вобласці супрацоўніцтва з беларускім арганізацыямі распавяла Зара Эрдман з Міжнароднага саюзу "Берлін-Брандэнбург".

Гэта арганізацыя працуе з мігрантамі, беспрацоўнай моладдзю, цяжкімі падлеткамі ды іншымі мэтавымі групамі. Установа займаецца прафесійнай адукацыяй і падрыхтоўкай да працы тых маладых людзей, якія знаходзяцца ў сацыяльнай небяспечным становішчы або маюць дывізінныя паводзіны, цяжкасці ў атрыманні адукацыі, рыхыку ўчынення злачынстваў, інш.

Міжнародны саюз "Берлін-Брандэнбург" дапамагае такой моладзі атрымаць адукацыю і прафесійную падрыхтоўку для далейшай працы ў разнастайных сферах: дрэваапрацоўцы, будоўлі, продаражах, кулінары, цырульнікі, спрабаве, ландшафтным дызайне, садаводстве,офісным менеджменте і г.д. Таксама гэта нямецкая арганізацыя займаецца развіццём валанцёрства, каардынацыяй моладзеўскай працы. Сёння Міжнародны саюз "Берлін-Брандэнбург" працуе ў

Зара Эрдман,
Міжнародны саюз "Берлін-Брандэнбург" (Германія)

Паўднёва-Ўсходній Еўропе, Турцыі, Расійскай Федэрациі, Кітаі, Польшчы, Таджыкістане, Грузіі, Расіі ды інш. Арганізацыя працягнуе таксама кансультацыйныя паслугі для ўрадаў, прыватнага сектара і грамадзянскай супольнасці многіх краін.

Удзельнікі сустрэчы па наладжванні беларуска-нямецкага партнёрства і абмене досведам ў Гародні абмеркавалі агульныя проблемы, якія сёння паўстаюць перад арганізацыямі ў Беларусі і Германіі: экалагічныя пытанні, прадухіленне ўцягвання моладзі ў крымінальную актыўнасць, развіццё валанцёрства і нефармальнаю адукацыю, прафілактыка алкагольнай залежнасці і

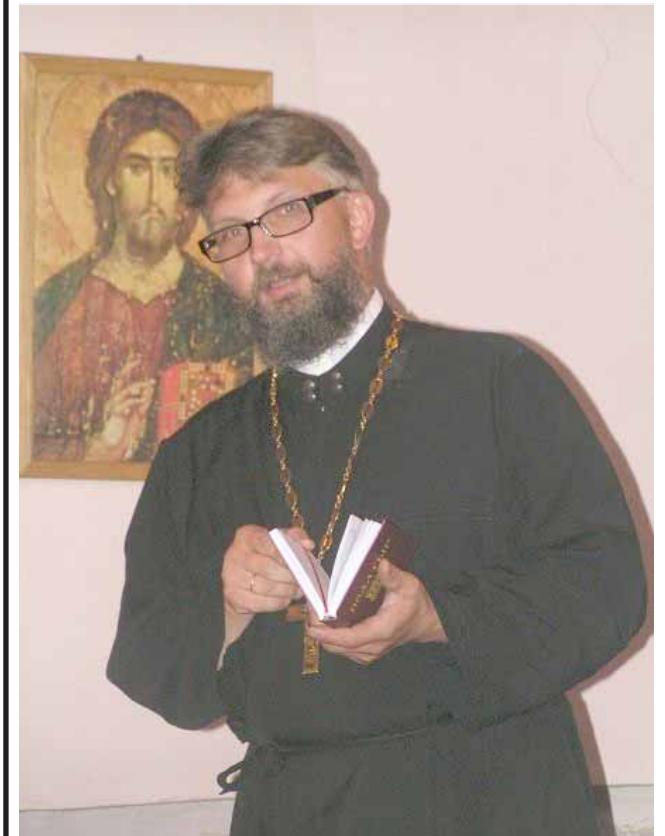

Сяргей Лабода, каардынатор кірунку "Арганізацыйнае развіццё" Менскага міжнароднага адукацыйнага цэнтра імя Ёханеса Раў

да т.п. Прадстаўнікі беларускіх і нямецкіх арганізацый пазнаёміліся з мэтамі Праграмы падтрымкі Беларусі Федэральнага ўрада Германіі ў галіне сацыяльнай працы і ўстойлівага развіцця. Так каардынатор кірунка "Арганізацыйнае развіццё" Менскага міжнароднага адукацыйнага цэнтра імя Ёханеса Раў Сяргей Лабода паведаміў пра магчымасці ўдзелу ў міжнародным конкурссе на фінансаванне сумесных праектаў у межах 8-га этапа Праграмы, якія разлічаны на 2017-2019 гады. Па яго словам, умовы ўдзелу ў конкурсе для арганізацый Беларусі і Германіі будуть абвешчаны напрыканцы жніўня 2016 года.

Наші кар.

У Полацку на свята Перамянення Господа грэка-католікі презентавалі "Псалтыр" А. Надсану

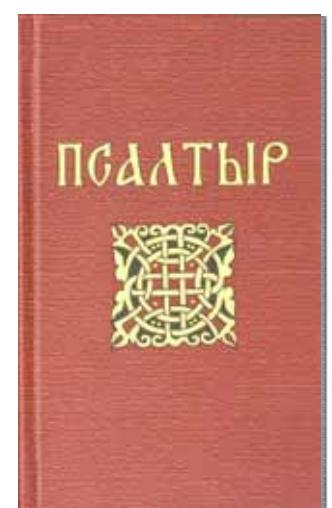
У Полацку ў грэка-католіцкай парафіі святой Параскевы Полацкай 6 жніўня, у свята Перамянення Господа, адбылася прэзентацыя новага грунтоўнага выдання з галіны айчыннай біблійнай спадчыны, - "Псалтыра" (кнігі Псалмай Даўіда) у перакладзе а. Аляксандра Надсану.

Прэзентацыі кнігі была прымеркаваная адразу да дзвюх дат - 8 ліпеня нядыёна памерлем а. Надсану спойнілася ў 90 гадоў. Другая дата амаль круглая - 499 гадоў таму ў Празе, у дзень свята Перамянення Господа, Францішак Скарына надрукаваў "Псалтыр" - першую кнігу на беларускай мове, якая сталася адначасова першым ролігійным выданнем па-беларуску.

- Гэта падзея сталася сапраўдным Святым Перамяненіем нашай нацыі на шляху хрысціянства і цывілізаціі, - разважае рэдактар выдання, біблійст, рымо-каталіцкі святар Сяргей Сурыновіч з Другі. Таксама ў сваім разгорнутым ўступе да кнігі кс. Сурыновіч ўводзіць чытача ў біографію перакладчыка і знаміць з Септуагінтай - старагрэцкай версіяй Святога Пісання, яе значэннем у Новым Запавете і ва ўсходнім Царстве.

Выданне "Псалтыра" - грандыёзнай працы жыцця а. Надсану - запачаткована яго пераемнік у Лондане, душпастыр беларусаў Вялікабрытаніі, грэка-каталіцкі святар а. Сяргей Стасевіч, маючы мэтай уshanаваць такім чынам шлях святара і беларуса, які цягам усяго жыцця служыў Бацькаўшчыне на чужынне.

Айцец Сяргей Стасевіч ініцыяваў супольную падрыхтоўку выдання, сабраўшы каманду аднадумцаў: уступную і заключную малітву, змешчаныя ў кнізе, падрыхтаваў а. Аляксандар Аўдзяюк, карэк-

туру кнігі рабіла перакладчыца і літаратарка Крысціна Курчанкова, мастацкае афармленне кнігі здзеісніла мастацка Алены Ткачова, адмысловы шрыфт на падставе кнігі Скарыны распрацаўваў Антон Брыль, унук Янкі Брыля.

Прэзентацыі кнігі, якая адбылася ў прыходзе з узделам Апостальскага візітатора для грэка-католікаў Беларусі, архімандрита Сяргея Гаека, і барда, аўтара і выканаўцы духоўнай лірыкі Арцёма Сітніка, папярэднічала Боскай літургія, падчас якой настаяцель прыхода а. Аляксандар Шаўцоў запісваў вернікаў да духоўнага перамяненія, у т. л., з дапомагай Святога Пісання на роднай мове, а таксама, згодна з усходнене-хрысціянской традыцыяй, асвяціў дары зямлі - вінаград, яблыкі і груши, якімі пасля частаваліся вернікі, кіруючыся на прэзентацыю ў прыходскую залю.

На працягу жыцця а. Аляксандар Надсан рабіў величарную працу па перакладзе літургічных тэкстаў візантыйскай традыцыі. Плён яго працы за дваццаць гадоў - поўны збор багаслужбаў. Цяпер гэта праца даступная беларускім вернікам.

krynic.info.

Максім Падбярозкін, каардынатор праграмы "Дом узаемаразумення" АДБ "Брусьель"

Вендалін Віхтман, Фонд імя Міхаэля Зукава (Германія)

Удзельнікі сустрэчы па наладжванні беларуска-нямецкага супрацоўніцтва ў галіне ўстойлівага развіцця (Гародня, Беларусь)

I. Камунальная гаспадарка

Грамадзянін М. Клім - айчым Ф. Аляхновіча два месцы назад прыбыў з Менску да Вільні. Як колькігадовы жыкар савецкага Менску ён шмат чаго цікавага ведае пра сталіцу Савецкага Беларусі. 5-га гэтага кастрычніка ў памяшканні Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры ў Вільні гр. Клім прачытаў рэфэрат аб Менску і яго цяперашнім гарадзкім гаспадарцы.

Гарадзкая Менская Рада (горсовет) загадвае гаспадарко ня толькі самога гораду Менску, але і землямі ў 10-верстовым радыюсе вакол гораду.

Менск налічвае цяпер 130.000 жыхароў. Адчуваеща, як сказаілі па-нашаму, недахоп кватэрой, а па-бальшавіцку - недахоп жылплощади, г.зн., плошчы для памяшканняў.

Менская жыхары пра-жываюць у пакоях, а не ў кватэрах: на кожную асобу вы-значана ўсяго па 2 квадратныя сажні плошчы падлогі. Сам аўтар рэфэрата меў пакой з плошчай падлогі ў 5,2 кв. сажні ў сябе і на жонку, і яго ўлады выселілі ў меншае памяшканне, даку чаючы перад гэтым рознымі спосабамі: то пасялялі ў яго ашчаднага жыхара, то загадвалі перагара-дзіць памяшканне, аж пакуль ня змусілі высяліцца ў меншае.

Навуковыя работнікі (прафэсур) дастаноць дадатковыя 2 квадратныя сажні плошчы памяшкання.

Гарадзкі будынкі вар-тасцю больш, як 10 тысяч рублёў знаціяналізованы і змуні-цыпалізованы, г.зн., належаць да дзяржавы (большыя будынкі) і да гораду.

Дамы вартасцю до 10 тысяч рублёў пакінуты іх улас-нікам разам з гародчыкамі пры іх.

Гарадзкая зямля, як у самым горадзе, так і ў 10-вер-стовай зоне за горадам здаеща ў арэнду жыхаром з тэндэн-ціяй здаваць яе цэлым установам з мэтаю калектуўнага ка-рыстання. Але паміж самымі нават дробнымі арандатарамі саду пры якім-небудзь доме заўсёды выходзілі непаразу-меныні пры падзеле прадуктаў. Дробнымі дзялянкамі асобныя сем'і ахвяты бяруць гарадзкія землі ў арэнду, і гэты спосаб карыстання найчасцей пра-ляеца. Памяшканнямі і зем-лямі загадваюць г.зв. "жакты", іх у Менску 27, па ліку раёнаў. Спрабы падзелу зямельнае прадукцыі паводле ліку "трудаднёў", патрачаных на апра-цоўку зямлі кожным асобным арандатарам, таксама не давялі да ладу і, як правіла, землі ара-ндуюцца асобнымі дзялянкамі (вучасткамі).

Горад за час войнаў моцна пачярпеў і бальшавіком прышлося падумаць аб ра-монце дамоў, якога ніхто не рабіў за ваянна-рэвалюцыйны час,

Перад першою "пяці-леткаю" ў эпоху г.зв. НЭПу (1923-1927 гг.) бальшавікі

спрытна ашукалі былых домаў-уласнікаў, нібы вяртаючы ім дамы, калі ўласнікі гэтага нач-ніцу ўхапілі ўсіх іх. На рэмонт выдаваліся нават пазыкі ўласнікам з заложанага Камуналь-нага Банку. Пазыкі былі ад 2 да 4 тысяч рублёў. У часе НЭПу жыцьцё ў горадзе ажы-ло, пачалі будавацца прыват-ныя дамы на 2 кватэры на пазыкі з таго-ж Камунальнага Банку. Дзеля таго, што ў вёсках пакідалі "кулаком" (заможней-шым сляніам) усяго 10 дзеся-цін зямлі, рэшту яе адбираючы ад іх, заўважаўся ў часе НЭПу вялікі наплыў у горад вясковага насялення: кулакі кідалі гаспадаркі і будавалі ў горадзе дамкі.

Скончылася ўсё гэта, як ведама, "разгромам спэкулян-таў" пасяль НЭПу, "кулакі" і ўласнікі дробнага гандлю ссылаўся ў Сыбір ды на Салоўкі. Дамы ізноў былі знація-налізаваны і змуніцыпалі-зованы.

Пачалася ўрадовая будова г.зв. стандартных дамоў (з дзерава) для студэнства і на-агул для вучнёўскае моладзі і будова іншых вялікіх будынкаў для розных урадавых установ-ваў.

Гэтак у 1925 годзе пабудаваны быў універсітэцкі гарадок калія вакзалу б. Ліба-Роменская чугунка. Пастаў-лены вялізарны "Дом Ураду" для ўсіх камісарыятаў у 1930 годзе. Будынак гэтага мае 9 па-верхаў, плошча падлогі ў ім 200.000 кв. метраў. Пабудавана кініка на Камароўцы, лазня (3-я ў горадзе) на Ляхаўцы. Недахоп лазні ў адчуваеща вель-мі востра, таксама, як і недахоп мыла, замест якога ўжывалася г.зв. "мыльная паста".

Замест даўнейшае конкі па горадзе ходзіць электрычны трамвай, але функцыянуванье яго даволі часта затрымліва-щца з прычыны недахопу элек-тричнага току,

1932 году асьветлены электрычнасцю акрайны гораду. Але электрычнасць гэтага савецтва цымніа і разы 8-4 за вечар гас্বіне. У цэнтры, дзе размішчаюцца розныя ўра-дававы ўстановы ды жывуць савецкі саноўнікі электрыч-насць на гас্বіне. Як прычыну няспраўнасці ўлады заўсёды называюць "шкоднік". Два інжынеры былі расстраляныя, а сямёх павысылалі за шкод-ніцтва.

Быў, напр. выпадак, што ў часе важнае апрацы, робленай вядомым хірургам драм Шапірай, раптам пагасла электрычнасць доктар памэр ад разрыву сэрца, а пацент таксама загінуў. Спэцыяль-насць д-ра Шапіры так мочна бралася пад у вагу бальшаві-камі, што яму пазволена было мець сява бальніцу.

На пытанні сабраных г. Клім даў таксама цікавыя адказы.

Нехта пытаеца, ці праўда, што пабудованы ў Менску Дом Селяніна.

- Будаваўся гэткі дом, - пачуўся адказ, - але вы думаш-це, што калі ён называўся До-мам селяніна, дык там быў які-небудзь селянін? Цяпер у гэ-

Рэфэраты аб Менску*

тым даме цэнтральны камітэт Камуністычнай Партыі.

Архірыйскі і Юблейны дамы разбудованы, і цяпер там будынак Чырвонае арміі.

Будынак Жаноцкага манастыра па Прэабражэнскай вуліцы заняты Саюзам Коопэрацый.

У былой Сынагозе - Жыдоўскі Тэатар.

У Чырвоным касцёле на Захараўскай вуліцы, збудо-ваным калісці коштам абшар-ніка Вайніловіча, месціцца цяпер Польскі Тэатр.

Каталіцкі Катэдральны Касцёл існуе, бо недалёка ад яго месціцца польскі консу-лят, дзе даволі шмат служачых-кatalікоў, якія ходзяць малицца ў гэтага касцёла.

Праваслаўны Катэдральны Сабор аbernены баль-шавікамі, пасыль разбудоўкі яго, у элеватор (вялікі магазын збожжа, якое зозвіцца сюды з калгасаў і совгасаў) кожны год 1-га кастрычніка).

Разбудованы б. завод Янсона, які завецца цяпер за-водам імя Ворошылова.

Пабудавана бальшаві-камі ў Менску вялікая галінтарная фабрика.

Кожны савецкі грамадзянін 5 дзён працуе, а ў шосты (выходны) дзень адпачывае, што адбывающа сябе вельмі "ўмоў-на", бо заўсёды знойдуцца якія-небудзь "ударныя" работы, як расчистка сінегу ў часе зімовых завеяў, зборы з палёў летам і інш. Існуе агульная "трудавая" павіннасць, ад якой не звольняеца нават і студэнтская моладзь.

Студэнты прымаюцца ў ВУЗы (вышэйшыя школы) паводле г.зв. "кантрактнай". Студэнт павінен падпісаць пэўны кантракт, паступаючы ў той ці іншы ВУЗ (па-расейску "ВЫ-СШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ") і мусіць выпаўніць ўсё, чаго зажадае ад яго ўлада, згодна з падпісанымі кантрактамі. І на дзіве, што летам у часе палі-вых збораў студэнтская моладзь масамі скіроўваеца на палі-выхі работы ў ударным парадку.

Грамадзянін Клім дэ-кляраваў мець яшчэ некалькі гутарак аб жыцьці ў Менску.

Сабраныя шырыа дзя-кавалі г.ну Кліму за яго рэфэрат і засыпалі яго пытаньнімі рознага роду, хоць гэтага разам ён прасіў абмежавацца толькі аднёю камунальнаю гаспадаркою Менску.

II. Бытавыя варункі

У пятніцу 12-га кастрычніка г.г. г.р. Клім меў 2-гі свой рэфэрат на гэткую тэму ў Бел. інстытуце Гаспадаркі і Культуры.

Грам. Клім чалавек немалава, гадоў за 65, усё сваё жыцьцё праўёши ў працы, быў і ў Менску працаўніком (бу-гальтарам) Мэліёрэцынага трэсту, зарабляючы па 3 руб. 70 кап. у дзень: да гэтага яш-

чэ даходзіла неевялічкая "эм-рытура" г-на Кліма.

Як-же можа жыць падобны працаўнік у псуздо-соціялістычнай дзяржаве?

Паводле словаў г-на Кліма, выказанных бяз нікае тэндэнцыі, проста так па-людзку маляваўшыс тое, што ён сам перажываў, - вялікая бядза для савецкага грамадзяніна ў хад-ной пару - гэта справа апала. Жыхары Менску, як работнікі так і вураднікі, студэнты і іншыя, проста бяз конякі, на сабе цяглі дровы, скуль было можна ў эпоху ваенага камунізму. А калі надыйшоў НЭП, дык палепшыліся і справа апала. Дровы і нават вугаль даставаўся ў Менск прыкатнікамі-спэкулянтамі. Перад тым, дык зусім былі парасыягваны дзе-раванінныя платы вакол сядзібаў і ўжыты на апала.

На лепш выглядала і справа асьвятлення. У пэ-рыяд 1921-1923 г.г. зусім ня было ў горадзе газы. Пры НЭПе яна звязалася таксама; людзі рабілі запасы газы, нали-вали цэлья бочкі і ванны, у каго яны былі. Пасяль НЭПу ўсё гэта канфіскавалася. Ня маючи газы, жыхары прыдумвалі розныя прымітывныя спосабы асьвятлення сваіх памяшканьняў. У 1927-1928 г.г. цана літра газы была 30 кап. на картачкі, цяпер больш як рубель за літр. Цяпер газу даставаць цяжка, савецкі транспарт зруйнаваны страшнна. Раней газа выдава-лася па 2 літры на чалавека, цяпер толькі 1 літр на аснаўнага работніка. Асноўными работнікамі завецца той член сям'і, які сам беспасярэдня зарабляе, а тыя, хто знаходзіцца на яго ўтрыманні, па-бальшавікі здаваюцца для жыхара немагчы-мым, бо старая бульба ў чэрвені 1934 г. каштавала 15-20 руб. пуд, ячмень - 65-70 руб. пуд.

Апала цяпер таксама да-рагі: 60 - 45 руб., воз.

Які пакінав жыхара 1-й катэгорыі, навуковага пра-цаўніка, інжынера, які выкладае ў ВУЗе можна бачыць з гэтага прыкладу: на месец чэрвень сёлетнія году інжынер атрымлівае: паўтара кілё цукру, 1 кілё круп, 1 кілё мака-рону і 1 кілё селядзоў, па коопарацыйнай цане. А сям'я ў іншыя інжынера - 6 душ. Жыхары 2-е катэгорыі нічога, падобнага да гэтага скромнага пайка, не атрымліваюць. Селядзец у Менску лічыцца вялікім ласункам.

Стаўкі навуковых пра-цаўнікоў (прафэсур) ад 450 да 800 рублёў. Пайкі выдаюцца не дарма, а за плату.

Усякія сабраныні жыхароў больш як 5 асобаў стро-га забаронены. На іх трэба прасіць дазволу ў ГПУ. Калі адзін, напр., прафэсар, съявя-куючы імяніны свае жонкі, за-явіў дамовому сторожу, што ў яго будуць госьці, дык той спытаўся, колькі будзе чалавек? Пачуўшы адказ, што можа быць чалавек 15-20, сторож казаў прасіць дазволу, бо ён мусіць заявіць міліцыі. Калі прафэсар прасіў дазволу, дык ГПУ патрэбавала ад яго памінны съпіс гасьцей і, пера-гледзішь гэты съпіс, проста заявила, што сабраныне можа аddyцца, бо сярод гасьцей ГПУ мае сваіх 3 чалавекі.

На пытанні прысут-ных г-н Клім даў гэткі адка-зы аб справе харчаванія ў Менску:

Мясны абед на заводах каштавае 1 рубель з капейкамі, у сталоўках пры ўрадавых установах 1 р. 20 к. - 1 руб. 50 кап. Абед гэткі складаецца з баршу чи супу і адна лыжка кашы. Два разы ў тыдзень бы-вае мясо: порцыя величынёю на большая за скрынечку ад сернікай. Для навуковых пра-

цаўнікоў у іхных сталоўках абеды крэху лепшыя, мясныя, па цане 2-3 руб.

Студэнт даставае 300 грам-май хлеба ў дзень. У студэнціх сталоўках на абед даюць так-сама суп і кашу на маргарыне.

Абед для чужаземцаў у Эўропейскай гасцініцы каштавае 5-10 рублёў. Чужаземцам даюць нават булкі, якіх савецкіх жыхар ніколі і на бачыць.

Як-же адбывающа ся-кі-такі прыватны гандаль пра-дуктамі?

Трэба сказаць, што ін-дывідуальны гаспадар, г.зв. "единоличнік"

Ня глядзячы на розныя дробныя прывілеі, моладзь апошнім часам ня хоча паступаць у вышэйшую школу, таму кожны студэнт за канікуляры час павінен завербаваць яшчэ двух маладых людзей у туго вышэйшую школу ў якой ён вучыцца.

Студэнты прымаюцца па кантракце, якім абавязваюцца служыць пасля скончання вышэйшай асьветы ў Беларусі і наагул выпаўняць усе загады.

Навука ўва ўсіх савецкіх школах бясплатная, ні за навуку, ні за падручнікі і розныя навуковыя прылады плаціць ня прыходзіцца.

Кошты навукі пакрываюцца з падатку свайго роду на гэтую мэту, які завеша зборам на культурнае будаўніцтва, съязгваным з усяго жыцьства.

У школах істнуюць камітэты вучняў і камітэты бацькоў усюды.

Студэнт атрымлівае стыпэндыю 60-100 руб. у месец, на які ён і павінен жыць. Абеды ў студэнцкіх сталоўках каштуюць ад 45-50 кап. да 1 рубля.

Ёсць пры выш. школах інтэрнаты, дзе жывуць разам як студэнты, так і студэнткі. Гэткі парадак вядзе часта да вельмі неморальныя рэзультатаў. Калі ад сужыцця папры маладых людзей здарается патомства, дык маці нованараджанага лёгка можа высудзіць (цераз мэдыцынскую наяву экспрэтызу айдоўства) належныя на дзіцу алімэнты, але маладыя хлопцы ўхіляюцца ад гэтага тым, што мяняюць прозвішчы (гэта ў саветах вельмі лёгка) і ўйкаюць у іншую мясцовасць, дзе іх вельмі і вельмі трудна знайсці.

Раней адміністравалі ў школах загадчыкі, а цяпер заўважаюцца поўны паварот да старых назоваў: школамі кіруюць рэктары, дырэктары, ёсць у іх інспектары, як і даўней. Начальнік гэткі - сам адзінаасабова ращае справы адміністравання школаю.

Пераважаюць сярод студэнтаў беларусы. Усіх студэнтаў у Менску больш, як 3000.

Расейскіх сярэдніх школ у Менску ёсць толькі 4. Апрача беларускага, ёсць жыдоўскі і польскі підагогічны інстытуты (пэдтэхнікумы).

Факультеты ў ўніверсітэце завуцца інстытутамі. Ніякіх экзаменаў пры скончаныні курсу ўсіх школаў раней не было, а вучню або студэнту проста выдавалася пасьведчаныне, што ён праслушаў курс тае ці іншыя школы. Цяпер і ў гэтым сэнсе вярнулася да старога парадку: канчаючы школу, вучань ці студэнт павінен здаваць экзамен.

Школьная сетка наагул даволі густая, аднак не развінута яшчэ да поўнае меры, як гэта відаць з заявай офицыйных прадстаўнікоў савецкай асьветы ў БССР. У кожным мястэчку ці большым сяле ўлады стараюцца залажыць сярэднюю школы 9-гадкі.

Для камуністай, ударнікаў і чырвоных партызанаў існуе РАБФАК (работнікі факультэт), які зьяўляецца сярэднім школаю. З Рабфаку яны ідуць у КАМВУЗ (каму-

ністычны універсітэт), праздзячы там палітграмату ў пашыраным размерь.

Ня глядзячы на тое, што ўжо даўно, яшчэ ў часе кіравання асьветнімі справамі народным камісарам Баліцкім (сасланым на Салоўкі), ўлады хваліліся поўным выкананнем няпісменнасці, ёсць яшчэ шмат анальфабетаў у веку 45 і болей гадоў.

Палажэнніе пэдагогаў ува ўсіх школах вельмі цяжкае; пэнсія на выплачваюцца ім па падыходе.

Прафэсіянальная, тэхнічная асьвета пераважае ў саветах.

Газеты цяпер дарма не раскідаюцца бальшавікамі. Гэткая "Звязда", напрыклад, выходзіць у ліку 30-40 тысяч экзэмпляраў і яе трэба набываць за грошы. Праўда, што падпіска на яе выглядае на прымусовую. Расейская газета "Рабочы" мае тыраж у 50 тысяч экзэмпляраў.

У школы ўводзіцца выкладаныне гісторыі і географіі. Раней гэтыя предметы зусім не выкладаліся.

IV. Земляробства ў БССР

*1-га каstryчніка г.г.,
грн Клім меў гутарку аб
земляробстве ў Беларускай
Савецкай Рэспубліцы.*

Як ведама, бальшавікі правялі экспропрыяцыю, ці вярні нацыяналізацыю ўсіх зямлі на ашшары былое РССР, г.зн., што ўся зямля перайшла на ўласнасць савецкага дзяржавы.

Спачатку ішоў, пачаты яшчэ ў керонічыне самым сялянствам, стыхійны падзел бліжэйших двароў. Калі сяляне ў суседнім двары мелі пры старадарках, напр., права пасыбішча, ці г.зв., сэрвітуты, дык у рэвалюцыю яны лічылі, што зямля, на якой пасывілі сваю жывёлу, бязумоўна павінна належыць да іх, і наагул захаплялі сенакосы, ці які іншыя кускі, выгаднейшыя для карыстаннія.

Ясна, што на захопленыя, ці наагул на быўшыя ў карыстанні сялян землі ня было ніякіх дакументаў. І бальшавікі мелі шмат клопату, калі прыступілі да рэгуляцыі землекарыстаннія цераз зямельныя камісіі на мясцох, Прышлося адкрываць кароткасрочныя курсы для каморнікаў (землямераў), якія нанова аблервалі землі паасобных землекарыстанльнікаў. Старыя межавыя знакі былі сялянствам рупліва пакаваны і зямельным камісіям не заставалася нічога больш, як дашуквацца старых межаў шляхам паказання ўсіх сялян.

Анархія землекарыстаннія ішла ад 1917 да 1923 году.

Апрача зямельных камісіяў былі ўстаноўлены спэцияльныя суды. У гэтых інштытуціях была гэткая навала справаў, што яны не маглі дапамініць сялянам.

Земляробства існавала да 1922 году не паводле якога-небудзь закона, а паводле інструкцыі ды цыркуляру Народнага Камісарыя земляробства.

Треба зазначыць, што ў часе зямельнае анархіі ішло

таксама і стыхійнае ніштажэнне лясоў сялянствам. Была праста рабунковая лясная гаспадарка, ніхто аб засяяніні лясоў на думай.

У 1926 годзе вышэйшы нарэшце зямельны закон. Пачалася хутарызыя, трывала да 1926-1927 году. Затым надыйшла першая піцілетка і з ёю колектывізацыя.

Хоць падаткі на хутары накладаліся вельмі высокія, ішло абцінанне хутарных гаспадарак з зямлі, у якіх яе было часам да 50 дзесяцін, але ў ягоўгі пэрыяд НЭПу ўсіх прадптуў было на рынку дадзеное.

Перад колектывізацыяй больш спрытныя дробныя земляўласнікі кінуліся на хітрасць пачалі злучацца з сялянскімі і наагул чэснімі суседзямі ў арцелі, каб прыдаць землякарыстаннію колектыўным выглядам. Ясна, што ўсё гэта было толькі на паперы і па-старому кожны гаспадар ішоў на сваім куску. Улады гэта зараз-жа зразумелі і арцелям быў паложаны канец.

З двароў пароблены цяпер совхозы (советскія хоўзяйства), а з сялянскіх, вясковых земляў - колхозы.

Совхозы звездыны былі ў трэсты, як напр.: сінінтрэст, конскі трэст, малочны трэст і інш. Дзіўна, што гэткі буйныя гаспадаркі вяліся з дэфіцитам, і з Масквы ішлі асыгнаваны ў паўмільёна і мільён на падтрыманье розных земляробскіх трэстаў. Да броў совхозаў моцна раскрадалася і нароўшце 8 жніўня 1932 году вышэйшы драконаўскі закон, які грэзіць караю съмерці за кражу ў совхозе або ў колхозе. Лагоднейшою караю за гэта аўтарытатура з 10 гадоў.

Уся бальшавіцкая земляробская систэма палягае на г.зв. подстегіваниі колхознікаў, г.зн. быўлых сялян. Як-жэ жывуць людзі ў гэтых совхозах ды колхозах?

У совхозах (казённых двароў) жывеца работнікам (быўлым пансікім парабком) лепш у параўнанні з колхознікамі. Совхоз мае грамадзкае харчаваныне - агульную стaloўку для ўсіх работнікаў, як і ў гарадох.

У колхозах сяляне жывуць яшчэ па сваіх хатах, харчуюцца самі тымі прадуктамі, якія выдаюцца кожнам з іх, пасыль пагашэнны ўсіх павіннасцяў. Бяды пануе тут страшнай. Сала лічыцца нявідданаю роскашай.

Істнуюць яшчэ і гаспадаркі індывідуальныя, г.зв. гаспадаркі единоличников, якіх улада стараецца дабіць непамернымі падаткамі: ад гектара яны мусіць плаціць 4 пуды збожжа, 25 пудоў бульбы, 200-250 літраў малака ад кожнай каровы ў год (1933). На гэтым падатковы цяжар не канчаецца, бо кожны жыхар БССР плаціць яшчэ: страхавы збор, насенны фонд, культзбор.

Бальшавікі імкнуцца за другую піцілетку сколектывізацыі земляробства на ўсе 100% і правясяць ў жыцці ўсіх сялянствам сялянствам. Грамадзкае харчаваныне нават і ў колхозах. На гэтым мэты вынішчана ўнутраная пазыка на 1934 год у размёрах трох з палавінаю мільярдаў рублёў (1 мільярд - 1000 мільёнаў).

Офіцыйльна ў Беларусі колектывізацыя праведзена на 56%, але ў запраўднасці куды менш.

- Ці ёсьць якія заробкі для сялян, апрача земляробства?

Ёсць работы на леса-загатоўках і пры будаванні дарог, дзе плаціца 26 руб. за дзень працы з канём, але на руці выдаюць толькі 3 руб., рэшта пералічваецца на колхоз, дзе вядзедзіцца г.зв. строгі ўчот і рэгулюючыя рахункі кожнага паасобнага колхозніка.

- Як-жэ праводзілася гэта колектывізады? - спытаўся нехта з прысутных.

Прыяжджаюць ў вёску камісія, выймала з кішанёў рэвалвёры, клала іх на стол і пыталася ў сабраных сялян:

"Хто проці колектывізады?" - пачаўся на гэта адказ.

Ясна, што колектывізацыя ў гэткіх варунах выглядала дабравольнай і прымалася аднаголосна.

Грам. Клім сам асабіста быў у дзве камісіі, якія выяжджалі наводзіцца парадкі ў два совхозы. Адзін раз было гэта якраз у двары, належальным да рэвалвёра да пана Ельскага. Старыя парабкі адважна хвалілі гэтага пана перед камісіяй, жалчыцца на цяпрашні свой лёс.

Даўней, - кажуць, - лепей было: сям'я пабольшала, ці няшчасце якое здарылася, ардынацыі не хапае - ідзе да пана, а ён і павялічыць ардынацию. А цяпер, дык невядома да како звязтаца.

- О, каб наш пан вярнуўся, - дадае іншы дзядзька, - дык мы-ж ня ведалі-б дзе й пасадзіць яго, як яму дагадзіць.

Відаць несалодкае жыццё совхознікаў, калі яны ўздыхаюць па пансікі часох?

Цяпер яны працаюць, як і даўней, устаноўлены строгі нагляд за нормаю працы, аплата працы мужчын і жанчын няроўная.

Земляробства ўва ўсім СССР пад страшнай прынуждай і дзеля гэтага маса зямлі ляжыць адлогам. Совхозы часта гарантізь, улады шукаюць "шкоднікаў", тэрор ня літуеца ні над кім.

Машынае абраўляньне зямлі правясяць немагчыма, бо на ўесь СССР ёсць толькі каля 200 тысяч трактараў.

Як совхознікі, так і колхознікі апранаюцца ў крамныя вырабы, бо хатні выраб матар ялаў для віраткі перадаў існаваць.

Пра колектывізацыю ходзіць сярод савецкіх жыхароў цікавы анекдот:

"Усерасейскі стараслаў" Калінін прыходзіць аднаго разу да Сталіна і жаліцца яму:

- Бяды, браце, блашчыцы даймаюць зусім.

- Чудак, - адказае Сталін, - а ты авеясяць колектывізацыю, дык зараз-же ўсе разъягуюцца.

І селянін, як тая блашчыца, разъягаетца з вёскі, прэцца ў гарады, пабольшваючы гэтым лік падонкаў пролетарыяту.

Слухач.

(Падрыхтаваў да друку Леанід Ляўрэці.)

Літаратурная сустрэча ў Мінойтах

8 жніўня 2016 г. у школьнім лагеру пры Мінойтаўскай сярэдняй школе Лідскага раёна адбылася літаратурная сустрэча з пээтам Міхасём Скоблам і спявачкай Таццяняй Грэневіч-Матафонавай.

Беларусы ў Клайпедзе

Горад-курорт Клайпеда (Літва) прымаў гасцей на Свята мора з 29 па 31 ліпеня. Па запрашенні консула Рэспублікі Беларусь Мікалая Логвіна і беларускай суполкі "Крыніца" супрацоўнікі аддзела рамёства і традыцыйнай культуры ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" прадставілі Беларусь.

Усіх народных майстроў размісяцілі па вул. Бажнічу, 4 і ў Дворыку мастацтваў. Работнікі аддзела зрабілі ўсё магчымае, каб ахвотныя змаглі акунуцца ў атмасферу нашай краіны, паназіраць за працай рук рамеснікаў і самім прыняць удзел у майстэр-класах па саломаплященні, ткацтву паясоў, складанні лялек з лапікаў. На жаль, для маладых літоўцаў лялечны тэтр - батлейка меў моўны бар'ер. Затое лялькі і

збудаванне батлейкі прывабілі маленкіх гледачоў. Цікаўныя тварыкі дзяцей толькі і мільгавецлі каля навінкі, якую яны не бачылі і не краналіся сваімі рукамі.

Праграма фальклорнага гурта "Талер" адпавядала хвалам балтыйскага мора: то рухавая, то павольная, так, што гледачы перажывалі некалькі эмоцыйнальных настроў. Напрыклад, лірчныя песні выклікалі жыццёвую ўспаміны, самоту па родных мясцінах, што на вачах бліскацелі слёзы. Але запрашенні на побытавыя танцы ажыўлялі натоўп, і туга прападала. Магія нескладаных рухаў у танцах "Наречанка"

альбо "Базар" аб'яднала незнаёмых людзей. Адбыўся цуд - уздельнікі захапіла ўсеагульная весялосць: ногі тупалі, далоні пляскалі, твары ўсміхаліся.

Турысты мелі магчымасць палюбавацца лідзянамі ў народных касцюмах, якіх каталі вікінгі па р. Дане на лідскім жа караблі "Язвяг" і паслухаць "Купалінку" ў іх выкананні. Цікава адзначыць, што капитан ладдзі Зміцер Вараноўскі і яго каманда - нашы землякі, з якім не было нагоды сустрэцца на Радзіме.

Святочнае шэсце па галоўнай вуліцы Клайпеды з кожным годам набывае ўсё больш

міжнародны маштаб. У парадзе, услед за мэрыяй горада шлі прадстаўнікі кампаній порта, нацыянальнай суполкі. Упершыню ўздельнічалі гості з Беларусі, якіх прадстаўлялі супрацоўнікі аддзела рамёства і традыцыйнай культуры ДУ "Лідскі раённы цэнтр рамёства і традыцыйнай культуры" ў народным святочным адзенні Гарадзеншчыны. Было прыемна, як рэагавалі на беларусаў жыхары горада. Пачуццё гонару за сваю краіну не пакідала на працягу ўсяго шляху. Добразычлівія ўсмешкі, фотаздымкі на памяць, абмен пажаданнямі добра і міру адразу наладзілі духоўную повязь з абодвух бакоў. Не было сумнення: памяць пра Вялікае Княства жыве!

Вяртаючыся дадому, кожны пажадаў: "Да пабачэння, мілая Клайпеда!"

Ірина Дыдышика,
метадыст аддзела
рамёства і традыцыйнай
культуры ДУ "Лідскі раённы
цэнтр культуры і народнай
творчасці".

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўгіна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by

Кім быў прататып Знахара?

Папулярны раман Тадэвуша Даленгі-Мастовіча пе-раклалі на беларускую мову. Прачытанне кнігі вачамі беларуса можна знайсці на сایце http://kniharnia.by/catalog/zamezhnaya_litaratura/znakhar/ і хуткім часе ў кнігарні "Логвінаў" з'явіцца папяровы варыант кнігі.

Ці існаваў рэальны прататып Знахара? Што вядома пра аўтара кнігі, які паходзіў з Глыбоччыны? Як ён змог так дакладна апісаць варшаўскую клініку, ход аперацій і ўзаемадносіны лекараў, калі ў яго досьведзе пераважала вайсковая служба?

Тадэвуш Даленга-Мастовіч нарадзіўся 10 жніўня 1898 года ў фальварку Акунёва Глыбочкага раёна ў сям'і Стэфана Мастовіча і Станіславы з Паповічаў. З пісьменнімі пра пісьменніка мы зварнуліся да глыбочкага краязнаўца Уладзіміра Скрабатуна.

- Акунёва знаходзіцца за 12 кіламетраў ад Глыбокага на беразе возера. Там засталіся падмуркі фальварка, які належалі бацькам пісьменніка, і захаваліся старыя ліпы. Не аднойчы шукальнікі скарбай знаходзілі там манеты. Ёсць два меркаванні: згодна з першым, Тадэвуш нарадзіўся ў Акунёве. Па іншай версіі, ён нарадзіўся ў Глыбокім, калі ў яго бацька Стэфан прарадаў фальварак і набыў дум на цэнтры мястэчка на вуліцы Кракаўскай побач з касцёлам.

У 1915 годзе юнак скончыў гімназію ў Вільні і распачаў вучобу на факультэце права Кіеўскага ўніверсітэта. У той час ён належаў да канспірацыйнай арганізацыі польскіх вайскоўцаў. У 1917 годзе Даленга-Мастовіч накіраваўся ў Варшаву, дзе ўступіў у войска. Ён быў кавалерыстам і ўдзельнічаў у вайне. З 1922 па 1924 Т. Даленга-Мастовіч быў супрацоўнікам штодзённіка "Rzecz Pospolita". Як фельетаніст, ён падпісваўся псеўданімам С. Хр. Зан. Ён быў праціўнікам Юзафа Пілсудскага і крытыкаў яго палітыку.

За сваю прафесійную дзейнасць у 1927 годзе ён быў вывезены незнаёмцамі ў лес і моцна забыты. Яго знайшоў і выратаваў селянін, які праязжкай по-бачыў. Гэты эпізод ён пазней апісаў у "Знахары". Журналіст давялося праходзіць працяглую лячэнне ў варшаўскім шпіталі.

"У 1931 годзе Тадэвуш Даленга-Мастовіч пачаў друкаваць у газеце ABC свой

раман "Кар'ера Нікадзіма Дызмы", які змяшчалі вострую сатыру на грамадска-палітычнае жыццё Польшчы," - піша біограф пісьменніка польскі прафесар Юзаф Рувальскі. Фрагменты рамана былі выдалены цэнзурай, але пісьменнік набыў папулярнасць.

Ен меў незвычайную лёгкасць у пісьме і з 1931 па 1939 год надрукаваў 17 раманаў, з якіх найбольш вядомымі

стали "Тры сэрцы", "Знахар", "Професар Вільчур". З 1934 года пісьменнік пачаў супрацоўнічаць з кінематографам, шэсць яго твораў былі экранізаваныя. З пачаткам Другой сусветнай вайны, у 1939 годзе Т. Даленга-Мастовіч быў пакліканы ў войска. Ён быў служыў на румынска-польскай мяжы ў гарадку Куты. Там яму давялося арганізоўваць міліцыю і аховаць мястэчка, раздаваць хлеб жыхарам, якія галадавалі. У верасні 1939 годы ён быў забіты, як мяркуюць, пры сутикненні польскага патруля і савецкага войска.

- Прататыпам Знахара паслужыў рэальны Знахар Міхал Алег Нагушча, які жыў у Глыбокім, - распавёў далей Уладзімір Скрабатун. - Ён быў вельмі дасведчаным і дамагаў хворым. Да яго дома пад'язжалі падводы і фурманкі, на якіх прывозілі хворых з усёй ваколіцы, і ён вёў прыём. Міхал Алег Нагушча быў інвалідам і насяці працэз на адной назе. У 1941 годзе, з наступлением нямецкіх войск на савецкую

територыю НКВД вырашыла зняць яго з пісьменнікаў, вязніцай "недабранадзейных асобаў", вязніцай Глыбочкай турмы і іншых. Сярод іх апынуўся і Міхал Алег Нагушча. Іх сабралі ў калонні і пагналі па дарозе на Улу. Раптоўна наляцелі нямецкія самалёты і пачалі бамбардзіроўку, многія людзі там загінулі, а сярод іх і Знахар. У тых мясцінах улетку святары праводзяць малебны і служаць імшы.

Да 100-годдзя з дня нараджэння пісьменніка Уладзімір Скрабутан звярнуўся ў гарыўканкам з просьбай пастаўіць бюст пісьменніку на радзімі. Бюст зрабіць не ўдалося. Але з дапамогай польскай амбасады была зроблена і ўсталявана мемарыяльная дошка на дому, які належыць цяпер да вуліцы Савецкай.

Назіраючы за працай чулага Знахара і за лекарамі варшаўскага шпіталя, пісьменнік з дапамогай аўтарскай фантазіі стварыў образ прафесара Рафала Вільчура. Знахар, які бескарыслів лечыць як сялян, так і заможных асобаў, і выбіты хірург, які прысыячэе свой час і досвед хворым, з'яўляецца ў адзін вобраз, які прышоўся вельмі па душы чытачам і глядачам аднайменнага фільма. З перакладам на беларускую мову прыхільнікі твору стане больш.

Эла Дзвінская,
На фота аўтара: краязнавец Уладзімір Скрабутан на падпісаваць і пісьменнік на савецкую

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 8.08.2016 г. у 17.00. Замова № 1701.

Аб'ём 2 друкаваныя аркүшы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,06 руб., 3 мес.- 3,18 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяпко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>